

TARİH TERİMLER

A

Aforoz: Hıristiyanlık dininde papa ve kiliseye karşı gelenlere verilen cemaatten çıkarma cezası

Ahilik: Selçuklu ve Osmanlılarda oluşan esnaf örgütü

Akçe: Osmanlı Devletinin para birimi

Anayasa: Bir devletin dayandığı temel esasları ve ana kuruluşunu gösteren belgedir.

Anlaşma: Belli bir konuda veya konularda tarafların görüş birliğine varmasıdır

Antika: Eski çağlardan kalma eser.

Asimilasyon: İki veya daha fazla sayıda toplum ya da grubun kültürlerinin giderek bütünleşmesi veya kültürlerin erimesi. Kültürel yok oluş.

Ayan: Bir şehrin ileri gelenleri. Osmanlılarda çoğu esnaf ailelerden oluşan sınıf

Azınlık (Ekalliyet): İçinde yaşadıkları toplumda nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan gruptan(din, dil) etnik köken gibi özellikleriyle farklı olan kesim

B

Bab-ı Ali: Osmanlılarda sadrazam makamı. Hükümet.

Balbal: Türklerde ölen kahramanların mezarının başına dikilen mezar taşı, öldürdükleri düşman sayısını da belirtir küçük heykelcikler.

Balyos: Osmanlılarda Venedik elçisine verilen ad.

Basit Devlet: Hukuk birliğinin bulunduğu devlet.

Bedesten: Eşya alınıp satılan kapalı çarşı.

Berat: Ferman, belge

Biat: Bir kimsenin devlet başkanlığı veya hükümdarlığını tanımak.

Birleşik Devlet: Devleti otoritesi birliği oluşturan ülkeler birliği.

Burjuva: Yeniçağ'da Avrupa'da ticaretle uğraşan zenginlere verilen ad.

C/Ç

Cizvit: Reform hareketlerinden sonra Katolik mezhebini korumak amacıyla kurulan tarikat.

Cizye: İslami devletlerde Müslüman olmayanlardan alınan koruma vergisi, kafa vergisi olarak ta ifade edilir. Bu vergi askerlik çağı gelmiş, sağlıklı erkeklerden alınır.

Cülus: Osmanlı padişahlarının tahta çıkması.

Cülus Bahşışı: Padişahlığın ilanından sonra askerlere verilen para.

Çar: Rusya hükümdarlarına verilen ad.

D

Darülfünun: Osmanlılarda üniversite

Darüşşifa: Sağlık yurdu, hastane

Demokrasi: Halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli

Devlet: Bir devlet yapısı içerisinde siyasal iktidarın örgütlenmesi ve belirlenmesi ile ilgili genel kuralların bütünü

Devrim: Bir kurumun ya da toplumsal sistemi genellikle zor kullanarak yıkıp, yerine eskisinden farklı bir kurum ya da toplumsal sistem yaratma.

Aşamaları a)Fikir aşaması

b)İhtilal aşaması/halk isyanı

c)Yeni düzen oluşturma çalışmaları

Devşirme: Hıristiyan ailelerden alınan çocukların Türk ve İslam kültürüne göre yetiştirilerek devlet hizmetinde kullanılması.

Dogmatizm: Otoritelerce ileri sürülen düşünce ve prensipleri değişmez kurallar olarak kabul eden görüş

Dolmen: Uzun ve kaba taşların dikilmesi ve üzerine yassı taşların konulmasıyla oluşan barınak

Duyun-ı Umumiye: Osmanlı devletine borç para vermiş alacaklı devletlerin paralarını geri almak için kurmuş olduğu yönetim(1881)Bu sorun nedeni ile Osmanlı Devleti ekonomik bağımsızlığını kaybetmiştir.

E

Efsane: Ün salmış, dillere düşmüş olağanüstü olay.

Egemenlik: Bir ülkede ulusun içinden çıkan, bir kişiye, gruba ya da tüm ulusa ait olabilen yönetme gücü. Diğer bir görüşle yönetim kaynağı olarak görülen güç.

Emir'ül Ümera: Abbasiler'de geniş yetkilere sahip vali.

Enderun: Osmanlılarda devşirmelerin okuduğu saray okulu

Endüljans: Katolik kilisesinin günahlardan arınmak için halka sattığı af kâğıdı.

Engizisyon: Katoliklerde dine aykırı davranışları araştırıp, cezalandıran kilise mahkemesi

Engizisyon Mahkemeleri :Kilisenin başkanlığında toplanır, genellikle kilisenin öğretilerine karşı çıkanlara ölüm cezası verirdi.

Ensar: Hz. Muhammet'e Medine'de yardımcı olan Müslümanlar, ev sahibi.

Enterdi: Katoliklerde papanın bir ülkede dini hizmetleri durdurarak hükümdarı cezalandırması. Bir ülkeyi kralı ile birlikte dinden atmak.

Eşraf: Şeref ve itibar sahibi kimseler, ileri gelenler

Etnik: Herhangi bir kültüre ait olma.

F

Federal: Birçok siyasal topluluktan oluşan ve bu toplulukların üstünde yer alan devlet yapısına verilen isim

Feodalizm: Toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kişinin malı sayan Ortaçağ devlet sistemi (Derebeylik)Merkeziyetçi olmayan yönetim. Kapalı tarım ekonomisi.

Ferman: Padişahlar tarafından herhangi bir konuda yayımlanan yazılı emir, kanun.

Fetret: Devlet gücünün zayıfladığı bir yerde düzenin yeniden kurulmasına kadar geçen süre (karışıklık)

Fetva: Osmanlılarda şeyhülislam tarafından verilen Şeri hüküm veya karar

Fıkıh: İslam hukuku

G

Ganimet: Savaş sırasında düşmandan alınan, savaş araç gereç ve eşyaları

Gaza: Din adına yapılan savaş

Gulam: Türk-İslam devletlerinde kurulan orduya verilen

H

Halef: Birinden sonra gelen, birinin yerine geçen

Hanedan: Bir devleti yöneten soy ya da aile

Harem: Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm

Hat: Yazı

Hattat: güzel yazı yazar

Höyük: Bir yerleşme ya da mezar kalıntısının üzerinde oluşmuş yassı yapay, toprak tepe

Hutbe: Müslüman hükümdarların her cuma namazından önce camide isminin okunması. İslam devletlerinde bağımsızlık sembolüydü.

Hümanizma: İnsancılık, insan ve doğa sevgisi, insanları sevmek ülküsü. Ortaçağın skolâstik düşüncesine karşı XVI. yüzyıl Avrupa'sında doğan ve gelişen felsefe, bilim ve sanat görüşüdür.

I/İ

İhracat: Dış satım

İslahat: Düzeltme veya iyileştirme çalışmaları

İhtilal: Mevcut devlet düzenini yıkmak için başlatılan halk ayaklanması

İkta: Belirli ölçülerdeki bir arazinin] hizmet karşılığı olarak bir kimseye verilmesidir. Selçuklu ve Osmanlılarda uygulanmıştır.

İltihak: Bir bölgenin ya da ülkenin kendi isteği ile başka bir devlete katılması

İnkılâp: Bir devletin yaşam koşullarını ve kurumlarını hızlı bir şekilde ileriye dönük olarak değiştirmektir.

İrtica(Gericilik):Mevcut devlet düzenini dini esaslara göre yürütmeyi amaçlayan dinsel hareket.

İthalat: Dış alım

İtilaf(Anlaşık):Avrupa'da İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Almanya ve müttefiklerine karşı oluşturduğu güç birliği

İttifak: Almanya-Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın, İngiltere ve müttefiklerine karşı oluşturduğu güç birliği

İttihat(Birleştirme): Dağılmakta olan Osmanlı imparatorluğunun bir arada tutma düşüncesi

K

Kadı: İslam ülkelerinde adalet işlerine bakan yargıç.

Kapitalizm: Ekonomik sistem. Bu sistem de kâr ana amaçtır. Bu toplumda egemen sınıf burjuvalardır.

Kapitülasyon: Bir devletin bir başka devlete çeşitli alanlarda tanıdığı haklar ve ayrıcalıklar.

Kervansaray:Anadolu selçuklularının ,kervanların konaklaması için yaptığı yerler

Konfederasyon: Egemenliklerini, hukuk yapılarını, başkanlıklarını ve uluslararası kişiliklerini koruyarak ortak bir amaç için antlaşmayla birleşmiş bağımsız devletlerin oluşturduğu topluluktur.

Katedral: Büyük kilise

Koloni: Bir ülkenin sınırları dışında işgal ettiği ve yönettiği yer. Daha çok ticari amaçlıdır. Ticaret yapmak amacıyla oluşturulan merkezler.

Kurgan: Tümülülere Türkistan'da verilen ad.

L

Lahit: Taş veya mermerden oyma mezar

Liberalizm: Kişisel özgürlükleri konu alan ekonomik ve siyasi görüş. Liberal demokrasi

Lonca: Osmanlı Devletinde, esnaf ve sanatkârların bağlı bulunduğu kuruluş

M

Manda: Yabancı bir devletin güdümü altına girmek, egemenlik kaybı.

Meşrutiyet: Bir devletin başta bulunan hükümdar ile halkın temsilcilerinden oluşan meclis tarafından birlikte yönetilme. Meclisli krallık.

Monarşi: Devletin bir aile veya soy içerisinde seçilen tek kişi tarafından yönetilmesidir.

Müsadere: Osmanlılarda ölen devlet adamlarının malına el koyma geleneğidir.

Mütareke (Ateşkes): Antlaşma yapıncaya kadar çarpışan tarafların silahlarını susturmasıdır.

N

Naip: Küçük yaşta hükümdarlara vekâlet eden, birinin yerine vekil olarak geçen.

Nazır: Osmanlılarda bakan.

Nom: Eski Mısır'da yerleşim yeri. Kent, şehir

O/Ö

Oligarşi: Siyasal iktidarın birkaç kişilik küçük bir grubun, bir ailenin veya sosyal bir sınıfın elinde bulunduğu yönetim şekli

Osmanlılık: Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde yaşayan herkesi din, ırk ve mezhep ayrımı gözetmeksizin "Osmanlı" sayma düşüncesi

Öşür: İslam devletlerinde Müslümanlardan alınan toprak vergisi

Özerklik: Bir topluluğun kendisini bazı koşullar altında idare etme hakkı. Genelde ana devlete bağlı fakat kendi kurallarını da uygulayabilme özelliği.

P

Pangermanizm: Bütün Germen kavimlerini birleştirme politikası.

Panislamizm: Tüm Müslümanları birleştirme düşüncesi

Panislamizm: Tüm Slavları birleştirme düşüncesi

Pantürkizm: Bütün Türkleri birleştirme düşüncesi

Papa: Katolik Hıristiyanların dini lideri

Papirüs: Eski Mısır'da kamıştan yapılan bir tür kâğıt

Polis: Eski Yunan'da kent devletlerine verilen isim

Protokol: Diplomatik işlerde ve devletlerarası ilişkilerde uygulanan kurallar

R

Reform: Bir kurumun işleyişini düzeltmek amacıyla getirilen köklü değişiklik

Resmi Tanıma: İki devletin birbirleriyle yazılı ve diplomatik ilişki kurması

Rönesans: Yeniden doğuş. XVI. yüzyılda İtalya'da başlayan, Yunan ve Roma sanatına dönüş hareketi. Bilim Edebiyat, resim ve müzik gibi anlamlarda gelişme ve yenilik yapma

S/Ş

Seferberlik: Bir ülkedeki silahlı kuvvetlerin, savaştan barışa geçmeleri için yapılan hazırlık

Siyasal Birlik: Bir ülkede birden fazla siyasi güç odağı varsa siyasi birlik yoktur. Bu güçlerden biri diğerini egemenliği altına alırsa, siyasi parçalanmışlık yerini siyasi birliğe bırakır.

Siyasal Parti (Fıkra): Bir toplumda siyasi iktidarı ele geçirmek amacıyla kurulan örgüt.

Siyasi Olay: Devletlerarasındaki ilişkiler. Bu ilişkiler barışçı yoldan olabileceği gibi savaş yoluyla da gerçekleşebilir. Devletlerarasındaki ilişkilerin barışçı yoldan gerçekleşebilmesi için öncelikle devletlerin birbirlerini tanımaları gereklidir. Savaşlar, antlaşmalar, güç birlikleri gibi kavramlar siyasi olaylardır.

Skolâstik Düşünce: Ortaçağ boyunca Katolik kilisesinin egemenliği altında olan, bilime kapalı dine dayalı düşünce. Bu düşünce Rönesans hareketleri ve Hümanizmle sona erdi.

Sosyalizm: Üretim araçlarının kişilerde olmadığı üretim ve bölüşüm araçlarının kamuoyu ya da devlete ait olduğu siyasi sistem.

Sömürgecilik: Bir devletin bir başka ülkeyi işgal ederek yönetmesi ve işgal ettiği ülkenin zenginlik kaynaklarını kendi yararına kullanması. Klasik anlamda XV. ve XVI. yüzyılda Coğrafi Keşiflerle deniz aşırı yerleri keşfederek başlattıkları hareket.(İlkçağ'da Kolonizasyon)

Stratejik: Elinde bulundurana büyük ayrıcalıklar ve üstünlükler sağlayan yer ya da bölge

Şeriat: Temeli dine dayanan yasalar anlamındadır.

T

Tampon Devlet: Devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla oluşturdukları ara bölge

Tanıma: Bir devletin varlığını başka devletlerin de kabul etmesi. Tanımadan sonra devletlerarasında siyasi ilişkiler kurulur.

Tarikat: Aynı dinin içine, tasavvufa dayanan ve kimi ilkelerle birbirinden ayrılan Tanrı'ya ulaşma yollarından her biri.

Tasavvuf: İslamiyet'te din gerçeğine akıl ve mantıkla değil, sezgi ile gönül yolundan varmayı, esas tutan düşünce sistemi.

Tekfur: Anadolu'daki Bizans valisi ve beylerine verilen unvan

Teokrasi: Bir devletin, yapılanması, yönetimi özellikle hukuk kurallarının din esaslarına dayandırılması.

Tersane: Gemi yapılan yer

Tavaif-i Müluk: Endülüs ve Anadolu'da kurulan Müslüman şehir ve bölge devletlerinin adı. Tavaif-i Müluk, Osmanlıca bir terkib olup, beyler topluluğu manasındadır.

Töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş kuralların, gelenek ve göreneklerin, ortak alışkanlıkların, tutulan yolların tümü. Orta Asya Türk devletlerinde yazısız hukuk kuralları.

Tümülüs: Bir yerleşim yerinin veya mezarın toprakla örtülmüş halidir.

U/Ü

Uç Beyi: Sınır komutanı

Ulema: Alimler, bilgi sahibi olanlar. Osmanlılarda bir sınıf olarak belirlenmişti.

Ulusal İrade: Bir ulusun bir işin nasıl yapıldığı gerektiği yolunda açığa vurduğu karar. Ulusal irade ancak egemenliğin ulusun tümüne ait olduğu devlet sisteminde belirlenebilir.

Ulusal iradenin somutlandığı yer parlamentodur.

Üs: Harekâtın yürütülebilmesi için gerekli birliklerin, her türlü gereçlerin tamamlandığı, teçhizatın toplandığı ve dağıtıldığı yer.

V

Vak'anüvls: Osmanlı Devletinde resmi tarih yazarı

Vakıf: Bir kişi veya devlet tarafından, resmi nitelikteki şartlara uyularak, hayır amaçlı bir hizmetin gelecekte de yapılabilmesi için ayrılan mülk veya para.

Vasi: Vekil olma, vekil olarak atanma

Vassal: Büyük bir derebeyine yemin ederek bağlanan derebeyi; birine bağlanan, tabi olan kişi.

Veliht: Hükümdarlardan sonra yerine geçecek kimse

Voyvoda: Eflak ve Boğdan beylerine verilen unvan.

Y

Yabgu: Eski Türklerde kağandan sonra gelen üst düzeydeki yönetici. Türklerde ikinci derecedeki hükümdarların unvanı. Kağanın kardeşi

Yörük: Yarı yerleşik Türk toplulukları

Z

Zaptiye: Osmanlı Devletinde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askeri polis kuruluşu.

Zaviye: Küçük tekke, ibadethane.

Ziggurat: Tepeye doğru gidildikçe daralan üst üste bir Mezopotamya kökenli dinsel yapı. Çok katlı Sümer tapınağı

İlhan GÖK

Tarih Öğretmeni